

I. SOCIALINIS DARBAS SOCIAL WORK

JAUNUOLIŲ, LEIDŽIANČIŲ LAIKĄ GATVĖJE, PAVEIKSLAS IR JŲ ELGESIO KRIZES SĄLYGOJANTYS VEIKSNIAI

Prof. dr. Vida Gudžinskienė

Mykolo Romerio universitetas, Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (8 5) 271 4716
El. Paštas: vida.gudzinskiene@mruni.eu

Nerijus Ramanauskas

VšĮ Paparčių šv. Juozapo šeimos namai
Dominikonų g. 20, LT- 56438 Paparčiai, Kaišiadorių r.
Telefonas (8 670) 59698
El. paštas: ramanauskas.nerijus@gmail.com

*Pateikta 2017 m. rugsėjo 27 d. Parengta spausdinti 2017 m. spalio 30 d.
DOI:10.13165/SD-17-15-2-01*

Anotacija

Gatvės socialinio darbo tikslas – užkirsti kelią jaunų žmonių išstūmimo ir (ar) pasitraukimo iš visuomenės procesui, mažinti jų socialinę atskirtį ir, pasinaudojant bendruomeniniais ištekliais, siekti jų integracijos, tačiau tai įmanoma tik gerai pažįstant gatvėje laiką leidžiančius jaunuolius. Tyrimo objektas: jaunuolių, leidžiančių laiką gatvėje, paveikslas ir jų norą leisti laiką gatvėje sąlygojantys veiksniai. Straipsnio tikslas – atskleisti jaunuolių, leidžiančių laiką gatvėje, paveikslą, išskiriant jų elgesį sąlygojančius veiksnius. Uždaviniai: 1) teoriškai pagrįsti paauglystės raidos sunkumų

ir nesėkmingai išgyventų krizių sąlygotus jaunuolių elgsenos pokyčius, 2) atskleisti jaunuolio, leidžiančio laiką gatvėje, paveikslą, remiantis socialinių darbuotojų patirtimi. Tyrimo metodai: teoriniai – mokslinės literatūros ir dokumentų analizė; empiriniai – pusiau struktūruoto interviu ir turinio (content) analizės metodai. Tyrime dalyvavo 5 socialiniai darbuotojai, dirbantys su gatvės jaunimu.

Krizinių išgyvenimų pasekmės priklauso nuo to, kiek jaunas žmogus yra subrendęs ir kokią jis turi galimybę gauti pagalbą iš aplinkos ir kiek ta pagalba jis pasinaudoja. Paauglystės raidos sunkumai ir nesėkmingai išgyventos krizės sąlygoja jaunuolių elgsenos pokyčius, žmogus įgyja įvairių psichologinių ir socialinių problemų: tampa užsidariusiu, nepasitikinčiu, tikslo neturinčiu asmeniu, atsiriboja nuo visuomenės, draugų, vengia bet kokios pagalbos, jam gali kilti minčių apie savižudybę. Socialinių įgūdžių stoka ir negebėjimas supančios aplinkos ir sudaromų galimybių vertinti adekvačiai, sąlygoja jaunuolio socialinių ryšių su aplinka praradimą. Tuo pačiu, jaunas žmogus nebepritampa prie egzistuojančios struktūrizuotos veiklos, negeba kokybiškai funkcionuoti, jį užvaldo sumaištis, dėl to jaunuoliai renkasi gatvę, kaip perspektyvą siekiant atrasti pusiausvyrą tarp asmenybės ir jį supančios socialinės aplinkos.

Empiriniu tyrimu atskleista, kad jauni žmonės, leidžiantys laiką gatvėje, tai jaunuoliai gyvenantys šeimoje, bet nėra jose suprasti, palaikomi, jų komplikuoti arba nutrukę santykiai su draugais (bendraklasiais) ir su institucijomis, gatvėje jaučiasi geriau negu šeimoje, mokykloje, ar kitoje institucijoje; jie linkę pažeidinėti visuomenei priimtinas normas ir (ar) nusikalsti ar jau esantys probacijoje arba atliekantys bausmę, geriausiai besijaučiantys gatvėje su savo „chebra“, dalis jų turi priklausomybių nuo legalių ir/ar nelegalių narkotinių medžiagų bei turintys emocinę priklausomybę nuo „chebros“, ir visi jie neturintys savo identiteto bet ieškančios savęs.

Reikšminiai žodžiai: jaunuolio leidžiančio laiką gatvėje elgsenos, jaunuolio leidžiančio laiką gatvėje paveikslas, jaunuolių krizės.

Įvadas

Lietuvoje 2016 metais žemiau skurdo ribos gyveno 21,9 proc. šalies gyventojų (Skurdo rizikos rodikliai, 2017). Skurstančių šeimų vaikai dažnai neturi sąlygų lankyti mokyklą, išsiugdyti elementarius socialinius įgūdžius, jie neturi galimybių pasinaudoti neformalaus ugdymo institucijomis, nes pastarosios yra mokamos. Skurstančių šeimų vaikai patiria dažniau socialinę atskirtį, psichologinį diskomfortą, praleidžia pamokas, meta mokyklą. Gatvės socialinio darbo tikslas – užkirsti kelią jaunų žmonių išstūmimo iš visuomenės procesui, mažinti jų socialinę atskirtį ir, pasinaudojant bendruomeniniais ištekliais, siekti jų integracijos (Švedaitė-Sakalauskė, Eidukevičiūtė, 2014).

Paauglystės raidos sunkumai ir nesėkmingai išgyventos krizės sąlygoja jaunuolių elgsenos pokyčius, žmogus tampa užsidariusiu, nepasitikinčiu, tikslo neturinčiu asmeniu, atsiriboja nuo visuomenės, draugų, vengia bet kokios pagalbos, jam gali kilti minčių apie savižudybę. Neįveikus krizės, tapatumo jausmas nesusiformuoja, savo individualy-

bė nesuvokiama, nėra pasitikėjimo bei saugios ateities jausenos, jaunuolis jaučiasi bejėgis įveikti iškilusius sunkumus, praranda motyvaciją keisti esamą situaciją iš vienos pusės ir nežino nuo ko pradėti, kaip spręsti iškylančius sunkumus iš kitos pusės. Socialinių įgūdžių stoka ir negebėjimas supančios aplinkos ir sudaromų galimybių vertinti adekvačiai, sąlygoja jaunuolio socialinių ryšių su aplinka praradimą. Ilgainiui jaunas žmogus nepri-tampa prie egzistuojančios struktūrizuotos veiklos, negeba kokybiškai funkcionuoti, jį užvaldo sumaištis, dėl to jaunuoliai renkasi gatvę, kaip perspektyvą siekiant atrasti pu-siausvyrą tarp asmenybės ir jį supančios socialinės aplinkos. Kaip teigia V. Gudžinskienė (2013) šeima – pagrindinė ugdymo institucija, veikianti jaunuolio ugdymą(si). Jaunas žmogus pasiduoda šeimos įtakai ir formuoja savo asmenybę, remiantis artimiausiu pa-vyzdžiu. Nors tyrimo dalyviai teigia, kad jaunuoliai gyvena šeimoje, palaiko ryšius su šeima, tačiau tai nereiškia, kad šeima formuoja jaunuolius. Jaunuoliai leidžiantys laiką gatvėje, dažnai neturi teigiamo pavyzdžio šeimoje, šeimos gali būti disfunkcinės, gali tėvams trūkti socialinių įgūdžių, todėl, jaunuoliai eina į gatvę, ir ten leidžia laiką. D. Ve-ličkaitės (2007) atlikto tyrimo duomenimis, tarp paauglio ir tėvų dažniausiai konfliktai kyla rečiau nei kartą per savaitę (34,2 proc.), daugumą dienų konfliktuoja 13,3 procentų apklaustųjų, kiekvieną dieną – 3,3 procentai. Pažymėtina ir tai, kad paauglystėje emocijų prieštaringumas, kaita – nuolatinis gyvenimo palydovas. Dėl greito augimo ir brendimo tempo, paaugliai tampa irzlūs, nervingi, keičiasi jų mokymosi motyvacija.

K. Laureckis ir kt. (2015) atskleidė jaunimo, leidžiančio laiką gatvėje sampratą, ap-žvelgė darbo su jaunimu leidžiančiu laiką gatvėje situaciją Lietuvoje ir Europoje, prista-tė darbo su jaunimu gatvėje uždavinius, principus, procesus, pateikė rekomendacijas darbuotojams, norintiems dirbti su jaunimu gatvėje. V. Gudžinskienė ir N. Ramanaus-kas (2017) analizavo socialinio darbo su jaunuoliais, leidžiančiais laiką gatvėje, specifi-ką, socialinių darbuotojų vaidmenis ir pagalbos jauniems žmonėms, leidžiantiems laiką gatvėje teikimą. Tačiau siekiant kuo sėkmingiau dirbti socialinį darbą su gatvėje laiką leidžiančiu jaunimu, ir (ar) užkirsti kelią jaunų žmonių išstūmimo ir (ar) pasitraukimo iš visuomenės procesams, mažinti jų socialinę atskirtį ir, pasinaudojant bendruomeni-niais ištekliais, siekti jų integracijos, įmanoma tik gerai pažįstant gatvėje laiką leidžian-čius jaunuolius. Todėl tikslinga teoriškai pagrįsti paauglystės raidos sunkumų ir nesėk-mingai išgyventų krizių sąlygotus jaunuolių elgsenos pokyčius bei atskleisti jaunuolio, leidžiančio laiką gatvėje, paveikslą, remiantis socialinių darbuotojų patirtimi.

Tyrimo objektas: jaunuolių leidžiančių laiką gatvėje paveikslas ir jų norą leisti laiką gatvėje sąlygojantys veiksniai.

Straipsnio tikslas – atskleisti jaunuolių, leidžiančiais laiką gatvėje, paveikslą, iš-skiriant jų elgesį sąlygojančius veiksnius.

Uždaviniai: 1) teoriškai pagrįsti paauglystės raidos sunkumų ir nesėkmingai išgyventų krizių sąlygotus jaunuolių elgsenos pokyčius, 2) atskleisti jaunuolio, lei-džiančio laiką gatvėje, paveikslą, remiantis socialinių darbuotojų patirtimi.

Tyrimo metodai: *teoriniai* – mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, lygi-nimas, apibendrinimas ir sisteminimas; *empiriniai* – duomenų rinkimui naudotas

pusiau struktūruotas interviu metodas; tyrimo duomenų analizei taikytas turinio (*content*) analizės metodas.

1. Paauglystės raidos sunkumų ir nesėkmingai išgyventų krizių sąlygoti jaunuolių elgsenos pokyčiai

Visuomeniniai faktoriai turi didelę įtaką jaunų žmonių situacijai. Ekonomikos pokyčiai, besikeičianti darbo rinka, mokyklos, šeimos santykis su jaunais žmonėmis bei laisvalaikio industrija, žiniasklaidos įtaka suteikia jaunimui daug galimybių tobulėti, vystytis. Minėti veiksniai jauno žmogaus gyvenimą gali veikti ne tik teigiamai, bet ir neigiamai. Neturintys galimybių realizuoti savęs jaunuoliai atsiduria gatvėje, kur, nepritekliaus ir pykčio dėl sudėtingos situacijos vedimi, jie elgiasi netinkamai, turi vis daugiau ir vis didesnių problemų, kurių neišsprendus, jaunuolių elgsenos linksta negatyvia linkme. D.W. Vinnicot (2005) akcentuoja socialinių aplinkybių svarbą jauno žmogaus (paauglio) raidoje. Autorius pažymi, kad paauglystę tiesiog reikia išgyventi. J. Arnett (2007), teigia, kad paauglių nuotaikos svyravimai ir sutrikimai, rizikingas elgsenos, palyginus su kitais etapais, paauglystėje reiškiasi labiausiai. Be to, toks paauglio gyvenimo etapas, anot J. Arnett (2000), yra jokiū būdu neišvengiamas. Panašios nuomonės laikosi ir E. H. Eriksonas (2004), kuris nurodo, kad socialinės aplinkos sąlygos veikia paauglio brendimą ir vidinį dinamizmą. Taigi, kiekvienas amžiaus tarpsnis turi jam būdingų tipiškų bruožų, kurie ilgainiui kinta, suteikdami naują formą jauno žmogaus elgesiui.

Dabartinėje visuomenėje jaunuoliui pereinant į suaugusiojo pasaulį, kyla visa eilė jaunuolių ir tėvų bendravimo problemų. Išryškėjusios kartų problemos, saugios aplinkos, tikrųjų ir esminių vertybių nebuvimas smarkiai veikia jauno žmogaus pasirinkimo galimybes (Bibby, 2001, McCrindle, 2003). Jaunas žmogus labiausiai trokšta išreikšti save, rasti vietą visuomeniniame gyvenime, dirbti, tobulėti, kalbėti ir svarbiausia – būti išgirstas.

Ankstyvosios paauglystės amžiuje atsiskleidžia autoritetų ieškojimas, noras bendrauti su draugais, siekti kuo daugiau būti bendraamžių grupėse. D. Veličkaitės (2007) atlikto tyrimo duomenimis, tarp paauglio ir tėvų dažniausiai konfliktai kyla rečiau nei kartą per savaitę (34,2 proc.), daugumą dienų konfliktuoja 13,3 proc. apklaustųjų, kiekvieną dieną – 3,3 proc. Pažymėtina ir tai, kad paauglystėje emocijų prieštaravimas, kaita – nuolatinis gyvenimo palydovas. Apart emocinių pokyčių ir nestabilumo, labai intensyviai paauglys vystosi ir fiziologiškai. Dėl greito augimo ir brendimo tempo, paaugliai tampa irzlūs, nervingi, keičiasi jų mokymosi motyvacija. D. Beresnevičienė (2003) teigia, kad ankstyvosios paauglystės etape atsiranda domėjimasis savo vidiniu pasauliu, vertybinių nuostatų pasirinkimas ir ieškojimas, bendravimo su panašaus amžiaus žmonėmis, poreikis. E. Martišauskienė (2003) pažymi, kad pačių paauglių bendravimo su vienmečiais patirtis menka, o noras turėti artimus draugus labai didelis. R. F. Baumeister ir kt. (2007) akcentuoja, kad šiame paauglystės etape bendravimas su bendraamžiais teikia galimybę pasijusti vertingiems. Ankstyvojoje paauglystėje vaikams ima protestuoti, tam gana dažnai pasirinkdami itin agresyvias formas (bėgimas iš namų, grasinimai ir t.t.). Atsiranda pirmosios pastangos būti nepriklausomiems nuo

tėvų. J. Arnett (2000) teigia, kad šiame paauglystės etape daugumai paauglių būdinga visapusiška asmenybės suirutė, stresas. Tuo pačiu pažymėtina, kad dauguma paauglių stokoja kognityvinių gebėjimų kritiškai įvertinti sugebėjimus ir integruoti informaciją iš skirtingų šaltinių. Norint šį laikotarpį įveikti, reikia save suvokti kaip stabilią asmenybę (Vaičiulienė, 2004). Ankstyvasis paauglystės laikas ypatingas tuo, kad jo metu patiriamas bene didžiausias gyvenime spaudimas iš socialinės aplinkos, o dauguma pojųčių (nepasitikėjimas, maža savivertė ir kt.) pasiekia apogėjų.

Vėlyvojoje paauglystėje labiausiai vertinamos tos savybės, kurios lemia sėkmę ir prestižą būnant bendraamžių grupėse. Alternatyvios galimybės tampa ypatingai patrauklios, dėl ko aplinkiniams jos atrodo prestižinės. M. H. Kernis ir kt. (2013) teigia, kad paaugliai pasižymi nestabilia savigarba, kurios stabilumas priklauso nuo tėvų bendravimo kokybės su paaugliais. Šiame amžiaus tarpsnyje jaunuolis ima reikalauti žymiai didesnio savarankiškumo, tuo pačiu keldamas vis didesnius reikalavimus aplinkiniams. Iš emocinio pasaulio pereinama į suaugusiųjų pasaulį, kuris jau yra daug sudėtingesnis, reikalaujantis daugiau atsakomybės bei logikos. Įtampas ir krizes paaugliams sunku sėkmingai išgyventi ir pereiti į suaugusę, nes daugiau nei dešimtdalis paauglių Lietuvoje dauguma dienų su tėvais konfliktuoja, o kasdien – 3,3 proc.

J. Kerevičienė (2014) teigia, kad jaunas žmogus siekia kito žmogaus meilės ir draugystės arba lieka izoliuotas nuo kitų, yra vienišas. Anot V. J. Černiaus (2006), jaunystės amžiaus tarpsnis ypač sudėtingas ir pavojų kelia vaidmenų maišatis, kuri paveikia veiklos tapatybę. Laikui bėgant, keičiasi jaunuolio vertybinis pasaulis, pasaulėžiūra, kadangi atsiranda įvairiausių rūpesčių, kurių anksčiau nebuvo ir kurie verčia priimti jau kitokius – rimtesnius ir ne taip rizikingus sprendimus nei paauglystėje. Bendraudamas su kitais žmonėmis, vaikas (-ai) išsiugdo socialumą, tampa asmenybe. Todėl būtent kontaktai su bendraamžiais vaidina svarbų vaidmenį vaikų gyvenime (Kalvaitis, 2013). Pažymėtina, kad jaunystės laikotarpiu reikia dėti daug pastangų, siekiant rasti jaunuoliui ir jį supančiai aplinkai tinkamą sprendimą, tačiau, kaip rodo atlikti tyrimai, nemažai daliai tiek ieškant savęs, tiek paržįstant save juos supanti aplinka nepadeda identifikuotis, tad kyla pavojus jaunuoliams atsidurti gatvėje ir ten „rasti“ palaikymą, supratimą, ar tiesiog būti išklaustytais. Apibendrinant paauglystę pažymėtina, kad paaugliams labai svarbią vietą užima poreikis bendrauti, draugauti, priklausyti bendruomenei. Gerai jaustis tarp kitų žmonių galima tada, kai manai, jog esi priimtas, svarbus, reikalingas. Dar svarbiau – vertingas.

Kaip klostysis jaunuolių gyvenimas, labai priklauso nuo to, kaip sėkmingai paaugliai įveikia raidos krizes. Sąvoka „krizė“ rodo, kad įprastomis normaliomis sąlygomis yra patiriamas didesnis stresas bei įtampa, kadangi socialinė aplinka (visuomenė ir socialinės grupės) jaunajam individui kelia vis didesnių reikalavimų. A. Diržytė (2010) teigia, kad pagrindiniai krizės bruožai yra jautimasis bejėgiu netikėtų gyvenimo įvykių akivaizdoje, nežinojimas, kaip rasti išeitį ir pasekmių pavojingumas. Tyrimo subjekto amžius vyrauja E. H. Erikson'o pateiktuose paauglystės ir jaunystės (kitais tariant Ego tapatybės – vaidmenų maišaties (12–19 m.)) ir ankstyvosios suaugusios, kurią E. H. Erikson'as pavadino intymumo ar vienišumo problema, amžiuose (Erikson, 2004.). Vienas

svarbiausių ypatumų kuriuos pažymi E. H. Eriksonas yra tapatybė ir vaidmenų maišatis. Raidą, kuri vyksta paauglystėje tiksliausiai apibūdina žmogaus tapatumo sąvoka. Tai reiškia: kas aš esu? kuo aš būsiu? Kitaip tariant, tai savęs subjektyvus suvokimas, priklausantis nuo šeimos istorijos, tautinių šaknų, pasaulėžiūros ir troškimo tapti tuo, ką žmogui leidžia prigimtis. Paauglystės metu individas turi pasiekti asmeninio tapatumo jausmą, išvengti vaidmenų difuzijos ir tapatumo sumaišties (Eriksonas, 2004). Tapatumas apibrėžiamas, kaip vidinė, savo paties sukonstruota, dinaminių potraukių, sugebėjimų, nuostatų ir savo individualios istorijos sistema (Žukauskienė, 2012).

Pažymėtina, kad paauglys pirmiausia ieško savo tapatybės, mėgdžiodamas suaugusiųjų elgesį ir tuo pačiu dažnai paaugliai stokoja atsakomybės jausmo, o tėvų vaidmuo paauglio gyvenime nueina į „antrą planą“. Autoritetingi tampa draugai. Jaunuolis nori visiškos laisvės, tačiau realybėje norai nėra įvykdomi. Dėl to kyla prieštaravimai (Žukauskienė, 2012). Labai dažnai jaunų žmonių kriziniai išgyvenimai susiję su savivertės sumažėjimu bei savęs kaltinimu. Problemos prasideda tada, kad pasikeitęs paauglio elgesys yra ignoruojamas, nepastebimas. Tokiu atveju prasideda protestai, kurių tikslas – atkreipti į save dėmesį. Nepasitikėjimas savimi, kitais, nenoras priimti kitų pagalbos nuolat lydi jaunąjį paauglį. Toks paauglio elgesys jam atrodo visiškai tinkamas, pateisinamas ir, be abejo, – teisingas.

Atkreiptinas dėmesys, kad vėlyvojoje jaunystėje visiška maišatis pasitraukia į antrą planą, ir pradeda ruošti perėjimui į suaugusiųjų gyvenimą. Gali atsirasti noras daugiau pamąstyti, galbūt net daugiau pagalvoti apie ateitį, karjeros planus (Reich, Liefeld, Gould, Lerner, Tamayo & Mesirov, 2006). Tokiu būdu pradeda formuotis pasaulėžiūra, pradeda rimčiau svajoti apie profesiją, darbą. Jaunuolio palydėjimas jaunystės fazėje itin svarbus. Šioje fazėje svarbu leisti žmogui pačiam pasirinkti, pačiam nuspręsti ir palaikyti jų sprendimus, tačiau jeigu stokojama sutarimų su tėvais, jeigu nesudaromos sąlygos jaunuoliams priimti sprendimus, jei neleidžiama pasirinkti tai gali būti vienos iš priežasčių, sąlygojančių jaunų žmonių įprotį leisti laisvalaikį gatvėje, ar net vietoje veiklų, kuriuose jaunuoliai turėtų būti (mokykloje, jaunimo centre), būti gatvėje su bendraminčiais, kurie irgi nesuprasti šeimose. Kaip pažymi E. H. Eriksonas (2004) jeigu nepavyks įveikti kurios nors krizės, žmogus įgis įvairių psichologinių ir socialinių problemų, taps užsidariusiu, nepasitikinčiu, tikslo neturinčiu asmeniu, vadinasi, tada žmogus kaip asmenybė regresuos. J. Kerevičienė (2014) nurodo, kad jeigu krizės metu suaugusysis į paauglį žiūri kaip į vaiką, kyla konfliktai, kurie gali tęstis tol, kol suaugusysis pakeis požiūrį į paauglį. Krizinių išgyvenimų pasekmės priklauso nuo to, kiek jaunas žmogus yra subrendęs ir kokią jis turi galimybę gauti pagalbą iš aplinkos. Sėkmingai neišgyvenus krizės, formuojasi ir dažnai būna diagnozuojami įvairūs emocinio pobūdžio bei elgesio sutrikimai. Esant tokios sudėtingos krizinės būsenos, viena iš pasekmių - jaunas žmogus atsiriboja nuo visuomenės, draugų, vengia bet kokios pagalbos, jam gali kilti minčių apie savižudybę. R. Žukauskienė (2012) teigia, kad kaip bus įveikta tapatumo krizė, priklauso nuo to ar asmeniui pavyko nugalėti ankstesniųjų stadijų krizes. G. Čerkauskas ir J. Vaišnoraitė (2000) akcentuoja, kad neįveikus krizės, tapatumo jausmas nesusiformuoja, savo individualybė nesuvokiama, nėra pasitikėjimo bei saugios ateities jausenos. Kaip teigia

B. Švedaitė-Sakalausė, D. Eidukevičiūtė (2014) - jaunimo grupės ar gaujos susiformuodavo ten, kur jauni žmonės jautė, kad išivaizduojamos geresnės ateities galimybės dėl vienokių ar kitokių priežasčių jiems nepasiekiamos. Krizę patiriantis žmogus pasijunta bejėgis įveikti iškilusius sunkumus, prarandama motyvacija kai ką keisti, nes nežinoma, nuo ko pradėti spręsti savo rūpesčius. Kai žmogus pasijunta bejėgis, įprasti „ramybės periodo“ metodai nebeveikia. Neįveikiamus krizės sunkumus sukelia socialinių ryšių su aplinka praradimas. Kaip pažymi K. Laureckis, ir kt. (2015) dažnai pasitaiko, kad aplinka pradedama vertinti neadekvačiai, nes lyg ir yra noras keistis ir gelbėtis, bet lygtai užstringama savo susikurtame pasaulyje, tam tikruose rėmuose. Jaunuoliams nebeįvyksta gyvenandinti savo troškimų, nepajėgiama keisti savo gyvenimo. Kitaip tariant, jaunas žmogus nebepritampa prie egzistuojančios struktūrizuotos veiklos. Taigi, kaip paaugliui pavyksta išspręsti tapatumo krizę, labiausiai priklauso nuo visuomenės, šeimos ir draugų įtakos. Identiškumo (vaidmenų sumaištis) krizė pasak E. H. Eriksono sąlygoja ir sugebėjimą pasirinkti karjeros kelią, sėkmingą mokslų tęsimą, o neišsprendus krizės ir toliau lieka vien tik sumaištis. Krizių neįveikimo pasekmės veda į nekokybišką žmogaus funkcionavimą. Panaikinti (likviduoti) krizinių išgyvenimų sukeltus padarinius yra daug sunkiau negu sudaryti palankias (teigiamas) sąlygas krizėms, sukeliančioms tokias skaudžias pasekmes. Atrasti pusiausvyrą tarp asmenybės ir jį supančios socialinės aplinkos yra be galo sunku. Siekdamas minėtos pusiausvyros jaunas žmogus dažnai renkasi „gatvės“ gyvenimą, todėl norint padėti jaunuoliams, leidžiantiems laiką gatvėje, yra svarbu juos atpažinti, tad tikslinga atskleisti jaunuolio, leidžiančio gatvėje paveikslą tam, kad galėtume juos atpažinti ir pasiūlyti adekvačią jų išgyvenamai situacijai socialinę pagalbą.

2. Tyrimo metodika ir tiriamieji

Tyrimui pasirinktas kokybinio tyrimo tipas. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą bei temos sudėtingumą, duomenys buvo renkami pusiau struktūruotu interviu. Pusiau struktūruotu interviu metu tyrėjas numato tik bendrus klausimus, o vykstant interviu visuomet pasiruošęs improvizuoti (May, 1997). Toks būdas leido tyrėjams būti lankstiems, tyrimo metu koreguoti klausimus, užduoti papildomus klausimus pasitikslinimui, bet bendri klausimai užtikrino, kad nebuvo nukrypta nuo nagrinėjamos temos. Atsakymų į interviu klausimus turinys nagrinėtas taikant kokybinės turinio (*content*) analizės metodą. Pritaikius kokybinės diagnostikos metodologinę koncepciją, gauti rezultatai leidžia nustatyti konkretaus konteksto, kuriame veikia tiriamasis, ypatumus ir tuo remiantis numatyti veiklos kaitos bei profesionalaus specialisto kompetencijų plėtojimo poreikius (Žydžiūnaitė ir kt. 2005). Interviu metu prašyta atsakyti į tokį probleminių klausimų: Kaip apibūdintumėte jaunuolius, leidžiančius laiką gatvėje? Tyrimo metu gauti duomenys analizuojami taikant turinio (*content*) analizę. Interviu analizės etapai: duomenų nuoseklus skaitymas, kategorijų ir subkategorijų išskyrimas, pagrindimas, analizė ir interpretacija (Žydžiūnaitė, 2005, Bitinas ir kt., 2008).

Tyrimo naudota tikslinė kriterinė imtis. Informantai pasirinkti pagal šiuos kriterijus: 1) socialiniai darbuotojai, turintys aukštąjį socialinio darbo išsilavinimą, 2) so-

cialiniai darbuotojai, dirbantys su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais, 3) tiriamieji turi ne mažesnę kaip 2 metų darbo su jaunimu, leidžiančiu laiką gatvėje, patirtį. Tyrimas atliktas 2016 metų spalio–lapkričio mėnesiais, kalbantis su informantais jų nurodytose vietose, vienas interviu naudojant internetinę Skype programą. Prieš interviu su tyrimo dalyviais buvo susitarta dėl interviu vietos ir laiko. Gautas informantų sutikimas dalyvauti tyrime ir įrašyti interviu į diktofoną. Atlikus interviu, kalba buvo transkribuojama. Tyrime dalyvavo 5 su gatvės jaunimu dirbantys socialiniai darbuotojai. Imtis sudaryta taikant „sniego gniūžtės“ metodą. Šis metodas pagrįstas tuo, kad informantas gali tyrėjui nurodyti kitus tyrimo vienetus ir į tyrimą įtraukti informantus, kurie priklauso gana ribotai, bet svarbios informacijos turinčiai pagrindinei aibei. Visi tyrimo dalyviai yra dirbantys su jaunimu tik gatvėje, darbo stažas 2,5–4 metai.

Tyrėjai laikėsi tyrimo etikos principų: informantai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, duomenų rinkimo metodu, informantai tyrime dalyvavo laisvanoriškai, buvo užtikrintas jų anonimiškumas ir konfidencialumas.

3. Jaunuolio, leidžiančio laiką gatvėje, paveikslas

Tyrimo dalyvių buvo prašoma *apibūdinti, jaunuolius leidžiančius laiką gatvėje*. Analizuojant tyrimo dalyvių pateiktus duomenis, indentifikuotos šešios jaunuolių, leidžiančių laiką gatvėje, kategorijos: tai jaunuoliai gyvenantys šeimose, turintys komplikuotus arba nutrūkusius santykius su institucijomis, linkę pažeidinėti visuomenei priimtinas normas ir/ar nusikalsti, turintys priklausomybių, neturintys savo identiteto, bet ieškančys savęs ir geriausiai besijaučiantys gatvėje su savo „chebra“ (1 lentelė).

1 lentelė. Jaunuolių, leidžiančių laiką gatvėje, paveikslas

Table 1. The profile of street youth

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Gyvenantys šeimose, bet nėra jose suprasti, palaikomi	Palaikantys ryšius su šeima	„Dažniausiai jie turi šeimas, arba globėjų šeimas, bet nesijaučia ten suprasti, neišklausomi“ (B); „...leidžia laiką gatvėje, turi santykius su šeima...“, bet geriau jaučiasi gatvėje“ (A), „dažnai jaunuoliai gyvena šeimose, tiksliau, pareina miegoti namo ir palaiko šiuokius tokius ryšius“ (D), „palaiko ryšius su šeima, bet šeimose nejaučia palaikymo, supratimo (E)
	Turintys sunkumų šeimoje	„...jie turi kažkokių sunkumų šeimoje (A), „bėda šeimoje...kartais konfliktinės situacijos šeimoje“ (C), „turi minimalius, arba visai neturi ryšių su šeima“ (E), „nenorintys būti šeimoje, nes jiems ten negerai“ (D), „gatvėje jie jaučiasi geriau negu namuose ... gatvėje išėina pailsėti nuo savo sunkumų“ (C)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Komplicuoti arba nutrukę santykiai su institucijomis	Gatvėje jaučiasi geriau negu mokykloje, ar kitoje institucijoje	„gatvėje jie jaučiasi geriau negu <...> mokykloje <...> (A). „jeigu ateina į kokius sporto užsiėmimus, tai jiems yra sudėtinga ten...(C), „gatvėje jam gerai, čia su draugais...“(C)
	Turi problemų mokykloje arba pašalinti iš jos	„dažnai tai jaunuoliai pašalinti iš mokyklos“(B), „jauni žmonės, kurie išbraukti iš mokyklos, po to iš kitos... ne iš vienos mokyklos pašalinti, nes mokyklos nenori probleminių vaikų, jiems geriau išmesti, negu padėti vaikui“(E), „kai kurie eina į mokyklą, bet turi problemų joje, praleidžia pamokas ir būna gatvėje(A)
	Pašalinti iš jaunimo klubų, organizacijų	„Jie pašalinti ne tik iš mokyklų, bet yra jaunuolių, kurie pašalinti iš kitų jaunimo klubų“(B), „dažnai tai jaunuoliai, kurie nepritampa ir būna pašalinti iš <...> organizacijų veiklos<...>Būrelių vadovai nenori dirbti, jiems lengviau išmesti“(D)
Linę pažeidinėti visuomenei priimtinas normas ir/ar nusikalsti	Linę pažeidinėti visuomenei priimtinas normas (ką nors gadina, niokoja)	„jau linę pažeidinėti, gali būti sugauti ir nubausti už gėrimą viešoje vietoje<...>(A), „daro smulkius pažeidimus, pvz. triukšmauju, užsiima vandalizmu, geria viešoje vietoje“(D), „gadina žaidimų aikštelėse esantį inventorių<...>dėl ko kyla konfliktai su bendruomene...“(C) „pastoviai ten šiuokšlina ir pastoviai konfliktuoja su policija ir bendruomene“(E)
	Linę nusikalsti ir turintys problemų su teisėsauga	„...iš nuobodulio ieško veiklos gatvėje ir dažnai tokia veikla veda juos prie kriminalinio pasaulio“(B), „kadangi jie yra gatvėje atsiranda rizika, kad jis gali nueiti ten, kur bus nusikaltimai“(C), „užribyje yra tie jaunuoliai, kurie turi problemų su teisėsauga...“(A)
	Esantys probacijoje arba atliekantys bausmę	„...turintys lankytis probacijoje...“(B), „kartais reikia palydėti į probacijos tarnybą<...>nes šeima nepadedą“(D), „yra lankomi ir bendraujama kalėjime... o po to išeina ir leidžia laiką gatvėje“(A)
Turintys priklausomybių	Turi priklausomybę nuo legalių ir/ar nelegalių narkotinių medžiagų	„...vartoja alkoholį ar rūko“(A), „rūkantys, geriantys alų“(D), turintys priklausomybių...“(B) „...jeigu vienas turi sunkumų su priklausomybę tai ir kiti bus bandę vartoti...“(E) „... ir žolę pabando...“(A), „vartojantys žolę, kartais ir stipresnius narkotikus“(D), „su chebra žolytės parūkymas... kartais švirksčių būna...“(C)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
	Turintys emocinę priklausomybę nuo „chebros“	„kartais jaunuoliai pasako, kad norėtų dirbti su chebra, arba chebroje, emociškai priklausomi nuo kitų.“ (B) „tie jaunuoliai, kurie nori būti grupėje, ateina anksčiau kitų jaunuolių“ (A), „jie dalyvauja su savo chebra užsiėmimuose...(E), „jei vienas turi sunkumų šeimoje<...>galimai ir kiti chebros nariai turės sunkumų“(A)
Neturintys savo identiteto bet ieškantys savęs	Ieškantys savęs „nėra ką veikti, nėra kur būti“	„jie neturi vietos kur galėtų lankyti, būti<...>kur jiems tinka būti...“ (C), išmesti iš mokyklų, jiems nėra ką veikti, nėra kur būti, nėra erdvės, kuri būtų jiems tinkama“(B), „kai kuriems trūksta erdvės kur jie pabūtų po mokyklos, kaip jaunimas, nes namie tėvai geria ir dar maži vaikai keli“ (C), „būna gatvėje, nes nėra tiesiog vietos kur leisti laiką po mokyklos“(D)
	Komplikuoti santykiai su draugais (bendrakaišiais)	„komplikuoti santykiai su bendraamžiais“ (A), „jie nebendruoja su bendraklasiais, neturi artimų draugų klasėje, mokykloje“ (B), „dažnai atsiriboja nuo bendraklasių, su jais nebendruoja, niekas mokykloje tiems vaikams nepadedą, tėvams nerūpi“(D)
Geriausiai besijaučiantys gatvėje su savo „chebra“	Kuriantys savo taisykles gatvėje	„gatvėje jie kuria taisykles“(D), „gatvėje jie turi savo taisykles“ (A), „nėra vietos kur jiems tinka būti, nes gatvėje yra jų taisyklės, jie gali daryti ką jie nori, pagal susikurtas taisykles“ (C)
	Besijaučiantys gerai su savo draugais	„jiems tiesiog gerai su draugais būti gatvėje, nes juos čia supranta, palaiko, gali išsikalbėti, nes namie niekas neišklauso“ (C), gatvėje su draugais jie jaučiasi geriau negu namuose, nes jaučiasi artimi kitiems“(A), „į gatvę išeina tiesiog praleisti laiko su draugais, pasikalbėti, nes namie nėra su kuo...mokykloje draugų neturi...“(D)

Kategorijoje – jaunuoliai gyvenantys šeimoje, išskirtos dvi subkategorijos: palaikantys ryšius su šeima ir turintys sunkumų šeimoje. Kaip informantai teigia, jaunuoliai leidžiantys laiką gatvėje nėra benamiai, jaunuoliai „...dažniausiai turi šeimas, arba globėjų šeima, bet nesijaučia ten suprasti, neišklausomi“ (B), „...dažnai jaunuoliai gyvena šeimose, tiksliau, pareina miegoti namo...“(D), „palaiko ryšius su šeima...“(A). Kaip teigia V. Gudžinskienė (2013) šeima – pagrindinė ugdymo institucija, veikianti jaunuolio ugdymą(si). Jaunas žmogus pasiduoda šeimos įtakai ir formuoja savo asmenybę, remiantis artimiausiu pavyzdžiu (Gudžinskienė, 2013). Nors tyrimo dalyviai teigia, kad jaunuoliai gyvena šeimoje, palaiko ryšius su šeima, tačiau tai nereiškia, kad šeima formuoja jaunuolius, nes informantai akcentavo, jog jaunuoliai, leidžiantys laiką gatvėje, nesijaučia suprasti šeimose. Jaunuoliai leidžiantys laiką gatvėje, dažnai

neturi (teigiamo) pavyzdžio šeimoje, šeimos yra disfunkcinės, gali tėvams trūkti socialinių įgūdžių, ir todėl, jaunuoliai eina į gatvę ir ten leidžia laiką. Kaip pažymi informantai, dažnai jaunuoliai turi sunkumų šeimoje: „*kartais konfliktinės situacijos šeimoje...*“(C), „*...gatvėje jie jaučiasi geriau negu namuose<...> gatvėje išeina pailsėti nuo savo sunkumų...*“(A). Jaunuoliai nėra benamiai, turintys kur gyventi, tačiau patiria sunkumus šeimoje, nėra kontakto šeimoje, ar tėvai yra pernelyg užimti, kad galėtų skirti dėmesio jaunuoliams. Tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį į tai, kad jaunuoliai gatvėje pailsi nuo sunkumų, jiems gatvėje geriau. Informatai pažymėjo, kad daugelio jaunuolių šeimose piktnaudžiaujama alkoholiu, naudojamas smurtas, nėra saugu, o gatvė tampa saugesnė ir patikimesnė vieta negu namai. Galima teigti, kad gatvėje jaunuoliams yra geriau, nes čia jie netrukdomi gali būti su savo „chebromis“, kurti savo taisykles. Buvimas su „chebra“ kelia jaunuolių savivertę, dažnai jaunuoliams namuose ir mokykloje nuolat pabrėžiama, kad jie nieko verti, jie „niekam tikę“. Tyrimu atskleista, kad jaunuoliai gatvėje atsiduria dėl problemų mokykloje, arba kai būna pašalinti iš jos: „*...jauni žmonės kurie išbraukti iš mokyklos... po to iš kitos... ne iš vienos mokyklos pašalinti, nes mokyklos nenori probleminių vaikų, jiems geriau išmesti, negu padėti vaikui*“(E). Mokyklos nelankymas galimai yra ir dėl socialinės atskirties, jaunuoliai neturi brangių telefonų, galbūt jų apranga yra prastesnė. Jaunuoliai jaučiasi kitokie, yra mažuma, dėl to traukiasi iš „mūšio lauko“. Nepritampantys prie sistemos, netampa mokyklos sistemos dalimi: „*mokykloms geriau išmesti, nei padėti vaikui*“(E, D) iš dalies tai vyksta dėl to, kad neturi pagrindo šeimoje, nejaucia palaikymo, praranda pasitikėjimą. Tyrimu atskleista, kad gatvėje renkasi panašūs, turintys panašių problemų mokykloje, nepritampantys sistemoje, ir dėl to jiems drauge gerai būti gatvėje. Jie supranta vienas kitą, išklauso vieni kitus, pasiguodžia ir palaiko... Tai pat yra ir su kitų jaunimo klubų ar organizacijų lankymu, jaunuoliai būna pašalinti iš jaunimo organizacijų, nes ten nepritapo, ir jie keliauja į gatvę, kur yra jų susikurtos taisyklės.

Tyrimo dalyviai dirba didžiuosiuose miestuose, o dideli miestai sudaro jaunuoliams ne tik daugybę galimybių, bet ir pavojų. Todėl ir jaunuolių, leidžiančių laiką gatvėje, paveikslas yra įvairiapusis, apimantis įvairius gatvėje tykančius pavojus.. Gatvėje laiką leidžia jaunuoliai nerandantys savęs namuose, nepritapę mokykloje, ar jaunimo organizacijoje, tad ir gatvėje jie pradeda maištauti, nori pažeidinėti visuomenei priimtinas normas. Tyrimo dalyviai teigia: „*...jau linę pažeidinėti, gali būti sugauti ir nubausti už gėrimą viešoje vietoje...*“(A), „*...daro smulkius pažeidimus, pvz. triukšmauja, užsiima vandalizmu, geria viešoje vietoje...*“(D), „*...gadina žaidimų aikštelėse esantį inventorių...*“(C), „*...šiukslina ... konfliktuoja su policija ir bendruomene...*“(A). Pažeidinėdami visuomenėje priimtas normas, jaunuoliai bando parodyti, kad jie yra kažko verti, kad geba dėl kažko apsispręsti, ir taip tampa matomi. Pažymėtina, kad jie ir siekia būti pripažintais būti matomais, o kadangi nėra įgiję įgūdžių kaip pozityviai būti matomi, to siekiam netinkamais būdais, o pažeidinėdami visuomenei priimtinas normas. Jaunuoliai nepritampa prie visuomenės, o tai yra riba, kuri labai greitai peržengiama ir tuomet jaunuoliai turi reikalų su teisėsauga. Kaip pažymi informantai:

„...iš nuobodulio ieško veiklos gatvėje, ir dažnai tokia veikla veda juos prie kriminalinio pasaulio...“ (B), „...kadangi jie yra gatvėje atsiranda rizika, kad jis gali nueiti ten, kur bus nusikaltimai...“ (C), „turi problemų su teisėsaisa...“ (A). Gatvė daugiau nieko jaunuoliams negali pasiūlyti, bet jaunam žmogui reikia pinigų, pripažinimo, tačiau, stokojant pozityvaus gyvenimo įgūdžių, jaunuoliams, leidžiantiems laiką gatvėje, sudėtinga gauti draugų pripažinimą. Be to jaunuoliams norisi gauti lengvai pasiekiamų pinigų, bei įgyti „chebros“ pripažinimą o lengviausias būdas tai gauti yra nusikalstama veika. Jaunuoliai, vykdydami nusikalstamas veikas, pelno „chebros“ pripažinimą. Socialiniai darbuotojai, dalyvavę tyrime, išskiria ir jaunuolius jau nusikaltusius, turinčius lankyti probacijosje, į kurią dažnai gatvės darbuotojai ir palydi jaunuolius. Viena informantė teigė: „...jaunuoliai yra lankomi ir bendraujama kalėjime...“ (B), bendravimas kalėjime tęsiasi kuomet dar jaunuoliui būnant laisvėje užmezgamas saugus ir tvirtas santykis. Pabrėžiame ir tai, kad socialinis darbuotojas tampa vienteliu žmogumi, palaikančiu su jaunuoliu kalėjime ryšį, šeimos tuo tarpu išsizada jaunuolių, arba ryšio jau nebuvo prieš tai.

Socialiniai darbuotojai pabrėžia, kad beveik visi jaunuoliai leidžiantys laiką gatvėje „...vartoja alkoholį ar rūko...“ (A), „...turintys priklausomybių...“ (B). Kiekvienas žmogus nori patirti kažko naujo, žmonės to siekia mokydami, pažindami, o jaunuoliai, leidžiantys laiką gatvėje, turintys mažą savivertę, negalintys patirti bendrystės ir pažinimo grožio renkasi svaigalus. Alkoholio ir rūkalų naudojimas yra bėgimas nuo realybės. Jaunuoliai leidžiantys laiką gatvėje vartoja narkotines medžiagas, tam, kad „pamiršty, kokia jų realybė, jaunuoliai tampa drąsesni savo „žygdarbiams“, tokiu būdu tampa nuolankūs ir priklausantys „chebrai“. Nelegalių narkotinių medžiagų naudojimas yra siekimas sustiprinti pojūtį, patirti tai apie ką yra tik girdėję, ir taipogi dėl noro priklausyti „chebrai“, nes ji tampa jaunuoliams svarbiausia. Iš viso to išplaukia, kad jaunuoliai, leidžiantys laiką gatvėje, turi stiprią priklausomybę nuo „chebros“, kaip teigia informantai: „...jei jaunuoliai buriasi į chebras, jiems tas yra svarbu, po vieną jie nebūna gatvėje...“ (D). Gauti tyrimo duomenys parodo, kad jaunuoliams „chebra“ yra svarbi, būdami grupėje jie jaučiasi saugūs, bei priklausomi. Priklausyti yra svarbu kiekvienam žmogui, nes priklausymas teikia pasitikėjimą, saugumą, prierašumą, jeigu jaunuoliai to negauna namuose, mokykloje, lieka vienintelė vieta gatvėje – „chebroje“. Jaunuoliai, norintys „užimti“ vietą grupėje, ateina anksčiau, laukia, tai parodo, kad jiems grupė yra svarbi, kad jie nori priklausyti, ir gauti pripažinimą, kurio negavo namuose, mokykloje ar kitoje jaunimo organizacijoje.

Jaunuoliai leidžiantys laiką gatvėje, neturi savo identiteto, jie ieško savęs, nežino kuo užsiimti, nežino, kur galima vykdyti kokią nors veiklą. Socialiniai darbuotojai teigia: *išmesti iš mokyklų, jiems nėra ką veikti, nėra kur būti, nėra erdvės, kuri būtų jiems tinkama* (B). Gatvės darbuotojai įvardina, kad jaunuoliai nerandantys savęs, nieieško ir jiems įdomios veiklos. Kadangi įdomi veikla siūloma arba mokykloje, arba formaliose ar neformaliose švietimo įstaigose, o jaunuoliai leidžiantys laiką gatvėje, minėto tipo įstaigose nesilanko, arba jose būna retai. Jaunuoliai papildomų užsiėmi-

mų nesirenka ir dėl finansų stokos, jų šeimos dažnai neišgali mokėti už neformalųjį švietimą (netgi sporto būreliai dažnai būna mokami), o jaunuoliai nenorintys pasirodyti esantys užribyje, neturintys pinigų tiesiog neina į būrelius, nes finansų stoka riboja jų pasirinkimo galimybes. Jeigu jaunuoliai nelanko mokyklos, nežino galimybių, kur gali lankytis po pamokų, jie pasirenka gatvę. Gatvėje jaunuoliai laiką leidžia ir dėl to, kad turi komplikuočius santykius su draugais arba bendraklasiais. Kaip informantai teigia: „jie nebendraudžia su bendraklasiais, neturi artimų draugų klasėje, mokykloje“ (B), tokie santykiai atsiranda dėl panašių, jau aukščiau paminėtų priežasčių – šeimose sunkumų turintys jaunuoliai, nepasitiki savimi, nemoka kurti santykio, neranda bendros kalbos su bendraamžiais. Dažnai jaunuoliai leidžiantys laiką gatvėje būna daugiau patyrę, ir su bendraamžiais ar bendraklasiais, neturi bendrų temų, netgi tampa patyčių objektais, dėl ko pradeda šalintis mokyklos, kiemo ir klasės draugų.

Jaunuoliai neradę saugumo namuose, mokykloje, tarp draugų, pageidaujama saugumą patiria gatvėje. Gatvė jaunuoliams tampa vieta, kurioje jaučiasi gerai su savo „chebra“. Kaip teigia informantai, būdami gatvėje jaunuoliai kuria savo taisykles, nes jas kuria tokias, kuriomis nori vadovautis, taisyklės kurių nėra kitur: „Nėra vietos kur jiems tinka būti, nes gatvėje yra jų taisyklės, jie gali daryti ką jie nori, pagal susikurtas taisykles“ (C). Kita vertus noras ir galimybė daryti ką nori, parodo, kad jaunuoliai nelinkę pripažinti kitų taisyklių, nenori jų laikytis, jie tiesiog: „jie nori daryti, ką jie nori“. Tad apibūdindami jaunuolio leidžiančio laiką gatvėje paveikslą, socialiniai darbuotojai išskyrė, kad tai jaunuoliai, kurie nepaklūsta visuomenės normoms, nepaklūsta taisyklėms, nenori priklausyti formalioms įstaigoms, nerandantys savęs, tačiau gerai besijaučiantys gatvėje su savo draugais, su „chebra“, kuriai gali priklausyti. Informantai teigia, kad jaunuoliams tiesiog gerai su draugais būti gatvėje, kad gatvėje su draugais jie jaučiasi geriau negu namuose.

Išanalizavus jaunuolio, leidžiančio laiką gatvėje, paveikslą, galima teigti, kad jaunuoliai gyvena šeimoje, palaiko ryšius su šeima, tačiau tai nereiškia, kad šeima formuoja vertybines nuostatas, artimas visuomenei priimtinoms normoms ir elgesio taisyklėms. Jaunuoliai leidžiantys laiką gatvėje, dažnai neturi (teigiama) pavyzdžio šeimoje, šeimos gali būti yra disfunkcinės, tėvams gali trūkti socialinių įgūdžių, ir todėl, jaunuoliai eina į gatvę, ir ten leidžia laiką. Tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį į tai, kad jaunuoliai gatvėje pailsi nuo sunkumų, jiems gatvėje geriau. Jauni žmonės leidžiantys laiką gatvėje, dažnai būna nepritampantys prie sistemos, netampa mokyklos sistemos dalimi, o tam turi įtakos ir tai, kad jaunuoliai neįgyja socialinių įgūdžių šeimoje, nejaučia palaikymo, praranda pasitikėjimą tiek savo jėgomis, tiek ir suaugisiaisiais. Gatvėje renkasi panašūs, turintys panašių problemų mokykloje, nepritampantys sistemoje, ir dėl to jaunuoliams gerai būti gatvėje su savo „chebra“. Atkreiptinas dėmesys, kad jaunuoliai, leidžiantys laiką gatvėje, tai jaunuoliai kurie nepaklūsta visuomenės normoms, nepaklūsta taisyklėms, nenori priklausyti formalioms įstaigoms, nerandantys savęs, tačiau gerai besijaučiantys gatvėje su savo draugais, su „chebra“ kuriai, gali ir nori priklausyti.

Išvados

Krizinių išgyvenimų pasekmės priklauso nuo to, kiek jaunas žmogus yra subreadęs ir kokią jis turi galimybę gauti pagalbą iš aplinkos bei kiek ta pagalba jis pasinaudoja. Paauglystės raidos sunkumai ir nesėkmingai išgyventos krizės sąlygoja jaunuolių elgsenos pokyčius, žmogus įgyja įvairių psichologinių ir socialinių problemų: tampa užsidariusiu, nepasitikinčiu, tikslo neturinčiu asmeniu, atsiriboja nuo visuomenės, draugų, vengia bet kokios pagalbos, jam gali kilti minčių apie savizudybę. Neįveikus krizės, tapatumo jausmas nesusiformuoja, savo individualybė nesuvokiama, nėra pasitikėjimo bei saugios ateities jausenos, jaunuolis jaučiasi bejėgis įveikti iškilusius sunkumus, praranda motyvaciją keisti esamą situaciją iš vienos pusės ir nežino nuo ko pradėti, kaip spręsti iškylančius sunkumus iš kitos pusės. Socialinių įgūdžių stoka ir negebėjimas supančios aplinkos ir sudaromų galimybių vertinti adekvačiai, sąlygoja jaunuolio socialinių ryšių su aplinka praradimą. Ilgainiui, jaunas žmogus nebepritampa prie egzistuojančios struktūrizuotos veiklos, negeba kokybiškai funkcionuoti, jį užvaldo sumaištis, dėl to jaunuoliai renkasi gatvę, kaip perspektyvą siekiant atrasti pusiausvyrą tarp asmenybės ir jį supančios socialinės aplinkos.

Empiriniu tyrimu atskleista, kad jauni žmonės leidžiantys laiką gatvėje, tai jaunuoliai gyvenantys šeimoje, bet nėra jose suprasti, palaikomi, jų komplikuoti arba nutrūkę santykiai su draugais (bendrakaišiais) ir su institucijomis, gatvėje jaučiasi geriau negu šeimoje, mokykloje, ar kitoje institucijoje; jie linkę pažeidinėti visuomenei priimtinas normas ir/ar nusikalsti ar jau esantys probacijoje arba atliekantys bausmę, geriausiai besijaučiantys gatvėje su savo „chebra“, dalis jų turi priklausomybių nuo legalių ir/ar nelegalių narkotinių medžiagų bei turintys emocinę priklausomybę nuo „chebros“, ir visi jie neturintys savo identiteto bet ieškantys savęs.

Literatūra

- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American psychologist*, 55(5), 469.
- Arnett, J. J. (2007). Emerging adulthood: What is it, and what is it good for?. *Child development perspectives*, 1(2), 68-73.
- Atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, 2010 m. balandžio 7 d. įsakymu Nr. 2V - 38 - (1.4).
- Baldes, P. B., & Lindenberger, U. (1997). Emergence of a powerful connection between sensory and cognitive functions across the adult life span: a new window to the study of cognitive aging?. *Psychology and aging*, 12(1), 12.
- Bibby, R. W. (2001). *Canada's teens: Today, yesterday, and tomorrow*. Stoddart.
- Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V., (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
- Bodenmüller, M., Piepel, G., (2003). *Streetwork und Überlebenshilfen. Entwicklungsprozesse von Jugendlichen aus Strassenszenen*. Weinheim, Berlin, Basel: Beltz Votum.

- Baumeister, R. F., Vohs, K. D., & Tice, D. M. (2007). The strength model of self-control. *Current directions in psychological science*, 16(6), 351–355.
- Erikson, E. H., (2004). *Vaikystė ir visuomenė*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Gillich, S. (2006). *Professionelles Handeln auf der Straße. Praxisbuch Streetwork und Mobile Jugendarbeit*.
- Gudžinskienė, V. (2013). *Jaunimo socialinės sveikatos ugdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Gudžinskienė V., Ramanauskas N., (2017), Socialinis darbas su jaunuoliais, leidžiančiais laiką gatvėje. *Socialinis darbas*, 15(1), p. 22–38.
- Havighurst, R. J. (1963). Successful aging. *Processes of aging: Social and psychological perspectives*, 1, 299–320.
- Hosley, C. A., & Montemayor, R. (1997). Fathers and adolescents.
- Kalvaitis, A. (2013). Įgytų kompetencijų įvertinimo ir pripažinimo sąlygos bei galimybės pasirenkamojo vaikų ugdymo organizacijose. Tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/Desktop/NU_tyrimo_ataskaita.pdf.
- Kernis, M. H. (Ed.). (2013). *Self-esteem issues and answers: A sourcebook of current perspectives*. Psychology press.
- Kvieskienė, G., (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: VPU Leidykla.
- Laureckis, K., Laucytė, G., Došenė, E., Beiliukevičiūtė, D. (2015). *Mokytis iš gatvės. Darbo su jaunimu gatvėje praktinis gidas*. Vilnius.
- May, T. (1997). *Social research: issues methods and process*. Philadelphia McCrindle, M. (2003). Understanding generation Y. *Principal Matters*, (55), 28.
- McLean, D.J., Hurd Kraus, A.R., (2015). *Recreation and Leisure in Modern Society*. Burlington.
- Nolas, S.M., (2014). Exploring young people's and youth workers' experiences of spaces for 'youth development': creating cultures of participation. *Journal of Youth Studies*. 17(1): 26-41.
- Parsons, T. (1991). *The social system*. Psychology Press.
- Petrulytė, A., (2003). *Jaunesniojo paauglio socialinė raida*. Vilnius: Presvika.
- Plummer, D. (2014). *Helping adolescents and adults to build self-esteem: A photocopiable resource book*. Jessica Kingsley Publishers.
- Skurdo rizikos rodikliai (2017). Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=5273885>
- Smetana, J. G., Jambon, M., & Ball, C. (2014). The social domain approach to children's moral and social judgments. *Handbook of moral development*, 2, 23-45.
- Socialinių paslaugų katalogas, 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-93.
- Švedaitė – Sakalauskė, B., Eidukevičiūtė, D. (2014). Socialinis darbas su jaunimu gatvėje – pirmoji patirtis Lietuvoje. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. Vilnius. 37 – 53.
- Thieme, K., Zier, J. (2004). *NeuinsteigerInnen im Arbeitsfeld*. In: Gillich, Stefan: Profile von Streetwork und Mobiler Jugendarbeit. Antworten der Praxis auf neue Herausforderungen. 2. Aufl. Gelnhausen: Triga Verlag.
- Vaičiulienė, A. (2004). Vaikų ir tėvų santykiai bei tapatumo raida: lyčių skirtumai. *Ugdymo psichologija*, 13, 63-67.
- Veličkaitė, D. (2007). Tėvų požiūris į paauglių sveikatos poreikius ir problemas. (Nepublikuotas magistro diplominis darbas, KMU, 2007)

- Winnicot, D. W. (2005). Capitolo primo- Oggetti transizionali e fenomeni transizionali. *Gioco e realtà*, 1000-1035.
- Žydžiūnaitė, V., Merkys, G., Jonušaitė, S. (2005). Socialinio pedagogo profesinės adaptacijos kokybinė diagnostika. *Pedagogika*.
- Žukauskienė, R., (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.
- VšĮ Šv. Jono vaikai internetinis puslapis <http://www.svjonovaiikai.lt/lt/istorija>
- <http://www.matulaiciosc.lt/jaunimas/s-ofke/AJE> Actio Catolica patria internetinis puslapis: <http://www.patria.lt/lt/centrai/atviras-jaunimo-centras-vartai/>

THE PROFILE OF STREET YOUTH AND FACTORS OF THE WILLINGNESS TO SPEND A TIME ON THE STREETS

Prof. Dr. Vida Gudžinskienė,

Mykolas Romeris University, Lithuania

Nerijus Ramanauskas

Public Institution Paparčiai St. Joseph's family home

Summary

Street social work aims to prevent young people from being excluded/ choosing to leave the public life, prevent their social exclusion and, while using advantage of the resources of the community, try to achieve their integration. The object of the study:: street youth profile and and factors of the desire (willingness) to spend a time on the streets. The goal of the article: to reveal the profile of the youth, who spend time on the street and discern the factors causing their behaviour. The goal is being concretised with the following tasks: 1) to reveal the theoretical to justify theoretically the changes in youth behaviour that are caused by the challenging adolescent development and unsuccessfully survived crisis; 2) to reveal the profile o of the youth, who spend time on the streets based on personal experiences of social workers. from personal experiences of social workers. Research Methods: the theoretical- scientific literature and document analysis. The empirical: semi-structured interviews and content analysis. This study involved 5 social workers working with street youth.

The consequences of the crisis experience depend on how mature is the young individual, and how s/he can accept the support from the community, and how is capable to use it. Adolescent development's difficulties and unsuccessful crises solutions change young people's behavior, individual experiences various psychological and social problems: becomes isolated, uncertain, unwilling, distracting from society, friends, avoiding any kind of help, gets suicidal thoughts. In the absence of a crisis solution, the feeling of identity is not being formed, individual's identity is incomprehensible, there is no trust and safe future feelings, the young person feels

unable to overcome the difficulties, loses his motivation to change the current situation on one side and does not know how to begin to solve the difficulties that arise on the other side. The lack of social skills and the inability to adequately assess the surrounding environment and the opportunities offered by it leads to a loss of young people's social contacts with the environment. Eventually a young person no longer qualifies for existing structured activity, does not function qualitatively, is overwhelmed by confusion, which leads young people to choose a street as a future prospect to find a balance between personality and the surrounding social environment.

Empirical research reveals that street youth are young people living in the family, however do not get the understanding, support in it. Their relationships with friends (classmates) are complicated or broken as well as with the authorities, they feel better on the street rather than home, in a school, or in another institution; they tend to violate norms that are commensurate with the public, commit crimes or who are at the trial or are sentenced, who are the best on the street with their „gangs“; some of them have addictions to legal and/or illegal drugs and have an emotional dependence on gangs, and all they do not have their identity but seek for themselves.

Keywords: *street youth, crises, the profile of street youth, behavior of street youth.*

Vida Gudžinskienė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: gyvenimo įgūdžių ugdymas(is), ugdymo proceso modeliavimas, sveikatos saugojimas, stiprinimas ir ugdymas, įvairių besimokančiųjų kompetencijų raiška, socialinių kompetencijų ugdymas, socialinių darbuotojų ir pedagogų rengimas.

Vida Gudžinskienė, Doctor of Social Sciences (Education), Professor, Mykolas Romeris University, Institute of Educational Sciences and Social Work. Research areas: modelling of educational process, (self-) development of life skills, health protection, promotion and (self-) education, expression of different student competences, development of social competences, social worker and teacher training.

Nerijus Ramanauskas, Mykolo Romerio universiteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto magistras. VšĮ Paparčių šv. Juozapo šeimos namų socialinis darbuotojas, atestuotas GIMK mokytojas. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinis darbas su vaikais ir jaunimu, būsimų globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymas ir konsultavimas.

Nerijus Ramanauskas, Master of Mykolas Romeris University, Institute of Educational Sciences and Social Work. Social worker, certified teacher PRIDE at Public Institution Paparčiai St. Joseph's family home. Research areas: social work with children and youth, future guardians and adoptive parent training and counseling.